

شفیعیه ۳ و مدرسه مسجد ملا احمدخان ۴ و مدرسه نمازی ۵ در این شهر وجود داشته است ، لکن بر اثر مرور زمان از بین رفته و متأسفانه زمین وقفی بعضی از آنها هم به دلایل گوناگون به تصرف اشخاص حقیقی یا حقوقی درآمده و اکنون از آن سه مدرسه فقط مدرسه علمیة نمازی دایر است .

حقیر از بدو ورود به آن مدرسه متوجه شدم که در آنجا گنجینه گوهرباری که حاصل کوششهای علمای سلف می باشد نگهداری می شود ، لذا به توصیه امام جمعه علم پرور آن دیار و مساعدت مدیر محترم مدرسه و بر اساس علاقه شخصی به احیای آثار تشیع ، اقدام به تهیه فهرست برای کتب مذکور کردم و طی چندین ماه در ایام تعطیلی حوزه علمیة قم شبانه روزی مشغول شماره گذاری و فهرستنگاری آنها شدم تا اینکه در سال ۱۳۶۶ هجری شمسی فهرست آن تهیه گردید . ۶ به دلیل اهمیت فوق العاده این کتب ، بعد از تهیه فهرست اولیه بنا گذاشتم با بازنگری مجدد و تکمیل موارد ناقص اقدام به چاپ آن بنمایم و این کار تا به حال ادامه داشته و الان مراحل نهایی خود را می گذراند .

در این میان افرادی با مراجعه به کتابخانه و استفاده از

شهر خوی به طول جغرافیایی ۴۴ درجه شرقی گرینویچ و عرض ۳۳ درجه شمالی در غرب سرزمین پهناور کشور ایران واقع شده جزء مهمترین شهرهای استان آذربایجان غربی است . این دیار زادگاه مردان بزرگی همچون سیدابراهیم بن فتح الله شریف حسینی خویی (م ۱۲۳۳ق) و سید محمدحسن بن عبدالرسول زنوزی خویی (۱۱۷۲-۱۲۴۶ق) صاحب دایرة المعارف عظیم موسوم به ریاض الجنه و شهید آیه الله میرزا ابراهیم بن حسین غفار دنبلی خویی (شهادت ۱۳۲۵ق) صاحب الدرّة النجفیه فی شرح نهج البلاغه الحیدریه و ملخص المقال فی علم الرجال ، و مرحوم سیدحییب الله بن محمد امین الرعايا (۱۲۶۱-۱۳۲۴ق) صاحب منهاج البراعه فی شرح نهج البلاغه ۲ و آخوند ملاعلی خویی ، مؤلف تعلیقه بر رسائل شیخ انصاری و در این دوران حضرت آیت الله العظمی حاج سیدابوالقاسم بن علی اکبر موسوی خویی (۱۳۱۷-۱۴۱۳ق) قدس الله اسرارهم بوده است .

به عنایت همین بزرگان در این شهر مانند سایر شهرهای کشور اسلامی ایران حوزه های علمیة تشیع از قدیم الایام دایر و رونق داشته است و حدود سه حوزه علمیة به نامهای مدرسه

بی ارتباط با تاریخ کتابخانه نمی باشد.

ایشان چندین کتاب را با کتب مورثی از اجدادشان وقف دو فرزند خود، فتح الله مشهور به آغا و علی نقی، مشهور به حاجی و خواهرزاده شان محمدتقی خوبی کردند، لکن بعد از فوت وی بسیاری از این کتب با محو مهر وقف به فروش می روند. خوشبختانه متجاوز از صد جلد از این کتب به طرق نامعلوم به کتابخانه مدرسه وقف می شود که الان موجود است و از نفیس ترین کتب کتابخانه، بلکه از گرانبهاترین میراث علمی کشور به حساب می آیند. همه با جلد و کاغذ مرغوب و خط زیبا و نوعاً دارای قدمت چندین صدساله و در اکثر موارد منحصر به فرد می باشند.

۲- مرحوم شهید آیه الله حاج میرزا ابراهیم بن حسین بن غفار دنبلی خوبی (شهادت ۱۳۲۵ق). ایشان بعد از تحصیلات مقدماتی در خوی به نجف اشرف مهاجرت می کنند و از محضر اساتیدی همچون شیخ انصاری و شیخ محمدحسین کاظمی و شیخ مهدی نجفی کسب فیض می کنند و بعد از بازگشت به وطن مشغول تبلیغ و ارشاد مردم می شوند تا اینکه در سال ۱۳۲۵ق در غائله حمله اکراد به خوی در منزلش به شهادت می رسند و جنازه اش به نجف اشرف حمل می شود. وی با توجه به اینکه اجدادش از حاکمان و خوانین شهر بودند اموال زیادی از این طریق به او می رسد و ایشان همه آن اموال را وقف در راه الله می کند که تمامی موارد وقفی را در کتاب وقفنامه خود ذکر کرده است و هم اکنون نسخه ای از آن در اداره اوقاف شهر خوی موجود است. از جمله موارد وقفی ایشان کتب کتابخانه شخصی خودش می باشد که از این میان نزدیک به صد جلد آن خطی می باشد که در ضمن آنها تالیفات خودشان به خطشان موجود است. نکته جالب توجه اینکه ایشان در وقفنامه خود وجوهی را از عواید زمینهای وقفی، وقف هزینه نگهداری، صحافی و چاپ کتابهایش کرد، که متأسفانه تا به حال از آن استفاده نشده است. در ابتدا و انتهای کتب وقفی ایشان مهر کتابخانه وی موجود است.

۳- حاج حسن صدرزاده خوبی. ایشان در سال ۱۳۴۷ شمسی توسط اداره اوقاف خوی کتبی را به مدرسه وقف کرده که حدود پنجاه تا شصت مجلد آن خطی می باشد. فهرست

فهرست درصدد چاپ آن برمی آیند که نمونه ای از آن در شماره ۸ صفحه ۹۶ آن مجله گرانگ درج شده است. ۷. تأسف راقم از این است که با این اقدام زحمات طاقتفرسای حقیر که صفحه به صفحه آن کتب را دوباره بررسی و اطلاعات دقیقی از لابلای کتابها راجع به کتابشناسی و نسخه شناسی کتب استخراج کرده ام ضایع شده و فهرست اولیه حاوی آنها نمی باشد. و به جهت این اطلاعات ذیقیمت، بنا به چاپ فهرست تفصیلی آن دارم.

نتیجه ای که عاید از این کار شد و همه آنها از لابلای این کتب جمع آوری شده به طور اختصار در چند بند عرضه می شود:

الف: این کتابخانه دارای هفتصد و اندی جلد کتاب خطی است که از قرن ششم تا قرن چهاردهم استنساخ شده و در علوم اسلامی می باشند و بیشتر آنها در عقاید و فقه و اصول و حدیث و کلام اهل تشیع و قسمتی در فقه و اصول و کلام برادران اهل سنت می باشد. برخی از نفایس این کتابخانه عبارتند از: نهج البلاغه ای استنساخ شده در سال ۶۰۴ق، الهیات شفا با حواشی به خط خواجه نصیرالدین طوسی، مکارم الاخلاق زمخشری، کتابت سال ۶۷۹ق که ظاهراً منحصر به فرد است، و مفاحص صائن الدین بن ترکه اصفهانی، کتابت سنه ۸۲۳ق.

ب: این کتابها عمدتاً از طرف علمای شهر به مدرسه وقف شده اند و اهم واقفین عبارتند از:

۱- مرحوم حاج سید ابراهیم بن فتح الله شریف حسینی خوبی متوفی سنه ۱۲۳۳ق، وی از علما و فضلال مشهور عصر خود بوده است و سمت شیخ الاسلامی شهر خوی را به عهده داشته است. در سال ۱۲۲۳ از طرف فتحعلی شاه قاجار به عنوان سفیر ایران به دولت عثمانی اعزام می شود و در این مسافرت ایشان را مناظره ای با عالم اهل سنت روی می دهد که

کتب وقفی ایشان به مهر اداره اوقاف مهر شده است .

۴- مرحوم حاج شیخ جابر فاضلی خویی . متجاوز از پنجاه جلد کتاب خطی ایشان در سال ۱۳۶۹ شمسی توسط خلف صالح وی به کتابخانه وقف شده است .

۵- و افراد دیگر که ذکر همه آنها خارج از وسع این مقال است و اسامی هر کدام با کتب و وقفیشان در فهرست مشخص شده است .

ج : علمای این شهر اهتمام زیادی در نگهداری این گنجینه عظیم داشته اند که جهت ادای حق باید از مرحومان شیخ جابر فاضلی خویی و حاج سیدابراهیم علوی - قدس سرهما - نام برد . ضمناً مدیریت سابق مدرسه و مدیریت فعلی آن زحمات بی شماری را جهت بقای کتابخانه متحمل شده اند والحمدلله با عنایت مدیریت فعلی مدرسه ، اتاق مجهزی با قفسه بندی جهت نگهداری این ذخایر عظیم ترتیب داده شده است که جای تقدیر و تشکر دارد .

د : کیفیت تنظیم فهرست بدین سان می باشد که با مراجعات مکرر به کتب ، اطلاعات مربوط به کتابها از درون آنها جمع آوری و یادداشت شده است . این اطلاعات به دو قسمت دسته بندی می شوند : اول اطلاعات راجع به کتابشناسی ، شامل عنوان کتاب ، مؤلف ، موضوع ، زبان ، شماره جلدها ، آغاز کتاب ، انجام کتاب ، برگهای افتاده و خصوصیات کتاب (مانند فصول کتاب و حواشی آن و به کدام شخصیتی اهدا شده و امثال آنها) . دوم اطلاعات مربوط به نسخه شناسی ، شامل نوع خط کتاب ، نام کاتب و تاریخ و محل کتابت ، نوع جلد کتاب ، تعداد صفحات و تعداد سطور و قطع کتاب و واقف و سال وقف و سایر خصوصیات نسخه (مانند عناوین و بلاغها و اجازه ها و تمکله ها و غیره) . در مرحله دوم برای تکمیل اطلاعات به منابعی نظیر الذریعه و فهرس کتب خطی و سایر مآخذ مراجعه نموده و در مرحله سوم بعد از تکمیل و تنظیم اطلاعات در فیشها ، آنها را با آوردن شماره هر کتاب ، اطلاعات مربوطه را به صورت منظم پیاده و در مرحله نهایی فهرست اعلام ، کتب ، موضوعات ، اماکن ، معجزین ، واقفین و مهرها به صورت الفبایی و با ذکر شماره مسلسل کتب تنظیم و به آخر کتاب ملحق شده اند . هم اکنون مراحل نهایی کار در دست

انجام می باشد و انشاءالله بزودی پیشکش اهل فضل و تحقیق خواهد شد .

پی نوشتها:

- ۱ . مرحوم سیدمحمدحسن زنوزی خویی از فضلا و شعرای عهد فتحعلی شاه قاجار و متخلص به فانی است . اشعار دیوان او در دست نیست . از تالیفاتش بحرالعلوم درهفت جلد (شامل علوم گوناگون) و ریاض الجنه در هشت روضه که اخیراً قسمت اول روضه چهارم آن توسط کتابخانه حضرت آیت الله مرعشی نجفی به طبع رسیده و در شماره دوم این مجله معرفی گردیده است .
- ۲ . این شرح ناتمام بوده و توسط استاد بزرگوار حضرت آیت الله حسن حسن زاده آملی - دام ظلّه العالی - تکمیل شده و حدود ۲۱ جلد است .
- ۳ . این مدرسه جنب مسجد شفیعیه - که الان هم موجود است قرار داشته ، لکن سپس خیابان بین این مسجد و جایگاه مدرسه فاصله شده و زمین مدرسه تبدیل به ساختمان شده که فعلاً اداره اوقاف شهرستان خوی در آن مستقر است .
- ۴ . ظاهراً این مسجد همان مسجد ملااحمد فعلی می باشد ، لکن از محل مدرسه اطلاعی به دست نیامد .
- ۵ . این مدرسه که به همت جناب شیخ محمد غازی در سال ۱۲۴۲ ق تجدید بنا شده و به نام وی باقی مانده ، در سال ۱۳۶۱ ش به امر رهبر کبیر انقلاب حضرت امام خمینی (قده) و به همت علمای محل تجدید بنا شده و هم اکنون طلاب در آن مشغول تحصیل هستند .
- ۶ . فهرست اولیه را در کتابخانه گذاردم تا مراجعین جهت استفاده از کتب آن استفاده کنند .
- ۷ . در این اواخر ایضا دانشجویی با زیراکس از فهرست ظاهراً تصمیم دارد آن را به عنوان تز تحصیلی خود ارائه بدهد .
- ۸ . مرحوم شیخ آغابزرگ در کرام البرره درگذشت ایشان را به سال ۱۲۳۰ ق ذکر کرده ، لکن بر اساس دستنوشته یکی از نوادگان ایشان در کتاب مثنوی به شماره ۳۹۰ ، تاریخ فوت آن مرحوم در سال ۱۲۳۳ ق است .